

ELS RENOMS DE LES BORGES BLANQUES: ESTUDI FORMAL

Roser RIPOLLÉS i DE LA FRAGUA

Al XIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica celebrat a Fraga l'octubre de 1994 vam presentar l'estudi semàntic dels 1033 renoms de les Borges Blanques que tenim recollits; avui ens hem proposat fer l'estudi formal dels mateixos renoms. Per tal de dur-lo a terme ens hem fixat en dos aspectes: els introductors dels renoms i els canvis morfològics que aquests sofreixen.

Pel que fa als introductors hem constatat l'existència de 8 formes o variants diferents. **1 cal:** cal Juanet de l'Hort, cal Mija Armilla, cal Quefe, etc. Aquest és l'introducció més abundant, n'hi ha 511; **2 ca l':** ca l'Adroguer, ca l'Alfonsa, ca l'Italià, etc. Hi ha molta diferència de l'anterior ja que sols n'hi ha 53; **3 ca la:** ca la Bruna, ca la Coloma, ca la Tinenta (73); **4 ca les:** ca les Apotecàries, ca les Gorristes i ca les Magines, sols n'hi ha tres; **5 la:** la Cabretes, la Manqueta, la Pequenyà (en total 58); **6 l'** (Lògicament aquest introducció s'usa indistintament tant per al masculí com per al femení): l'Alies del Campana, l'Armillas del Piqué, l'Avelina Sorda, (22); **7 lo:** lo Bellanes, lo Farrantet, lo Txurrero (184); **8 los:** los Alemans, los Hereus del Tener, los Pobills Espanyols (11).

En cap cas no s'usa "can" ni "casa" com a introductors.

També hi ha un conjunt de 117 renoms que no van precedits de cap introducció. Generalment són renoms que hem trobat documentats dels quals, però, ningú no ens ha sabut donar cap referència. És per això que els hem deixat sense cap introducció tal com els hem trobats, per exemple: Camadall, Cap de Ruc, Detent, Falipa, Garxes, Hostalé del Llop, Lacaseta, Vinagre, etc.

2. CANVIS MORFOLÒGICS

El fet de pertànyer a la parla fa que els renoms sofreixin canvis morfològics amb molta facilitat. Dins d'una mateixa família trobem: cal Txicó, renom col·lectiu i topònim; lo Txicó, renom individual designador del pare; lo Salvador Txicó, renom individual aplicat al fill; la Sra. Ramona'l Txicó, la mare; la Txicona o la Carme'l Txicó, la filla gran i la Txiconeta, la filla petita.

Els canvis més corrents són les feminitzacions i les masculinitzacions. Les primeres tant poden servir per a indicar una filla de la casa —és el cas de la Txicona— com la muller -la Florinda (dona del Florindo); la Pia (dona del Pio); les segones poden indicar: el marit —cal Marino (la muller es deia Marina)—, el germà —lo Meletino—, o el fill -lo Rito.

A voltes, quan hi ha més d'un germà o germana a la mateixa família es pluralitza el renom unes vegades amb l'introduïdor i altres l'introduïdor sol: ca les Pílongues —quan es parla del topònim o del renom col·lectiu—, les Pílongues —quan es refereix a les filles de la casa— o ca les Pílongo, quan ens referim també al topònim o al renom col·lectiu.

Estudiat el conjunt de renoms de les Borges hem trobat els canvis morfològics següents:

2.1 Feminització:

Les feminitzacions es poden donar:

2.1.1 Solament als introduïdors:

Piu, ca la (de cal Piu).

2.1.2 Als dos components a la vegada, és a dir als introduïdors i als renoms:

Bertrana, ca la; Bardajina, ca la; Bartola¹, ca la; Boca, ca la; Bota, ca la; Bruna, ca la; Calçona, ca la; Camala², ca la; Camperola, ca la; Corpa, ca la; Falona, ca la; Fesola/Fesoleta, ca la; Florinda, la; Güella, ca la; Palaueta, ca la; Patacona, ca la; Piquera, la; Piquera Jec Bell; Poma, ca la; Poua, ca la; Pobilla Anglesa, la; Pobilla Carbonella, la; Pobilla Falcona³, la; Tata, la; Tinenta, ca la; Triquella, ca la; Txafada, ca la; Txalada, ca la.

Aquestes feminitzacions unes vegades procedeixen del renom ja existent com ca la Boca, ca la Bota o ca la Patacona, altres són feminitzacions de cognom com ca la Bertrana, ca la Güella o ca la Poua.

¹ El considerem provinent de cal Bartolo, no com a variant de Bartomeua tal com figura al DNP.

² Pot ser femení de cal Camal però modernament no tenien cap relació ambdues cases.

³ Els tres darrers possible feminització de cognom. Són del segle XVII.

2.2 Masculinització:

Semblantment com passa amb les feminitzacions, les masculinitzacions poden ser:

2.2.1 de l'introductor:

Lo Corpeta (de ca la Corpa amb diminutiu del renom); Loreto, cal; Manyana⁴, cal ; Mariassa, cal ; Mariona, cal ; Mariota, cal ; Mossa, cal; Tita⁵, cal; Txito⁶, cal.

2.2.2 dels dos components a la vegada:

Dorotei, cal (de Dorotea); Gotllo, cal; Guatllo, cal; Lolo'l Mariona, lo (pot ser masculí de Lola); Lliberato, cal; Negre, cal; Negre del Teulé, cal; Rito, lo; Tecló, cal; Tiano⁷, cal.

2.2.3 del renom sol:

Aleno, ca l' (pot venir d'Elena i d'Alena⁸); Alisso, ca l' (pot venir d'Elisa pronunciat amb 's' castellana); Guixero, cal⁹; Guixero Txiveta; Marino, cal; Primo, cal.

2.3 Pluralització:

Les pluralitzacions poden respondre a l'existència de diversos germans i es poden referir a:

2.3.1 Un ofici:

Apotacàries, ca les ; Gorristes, ca les.

2.3.2 Al nom, cognom o renom:

Pobills Berardons, los (de Berard); Magines, ca les (de cal Magí); Pobills Argilesos, los (podien ser d'Argilés); Pobills Corredos, los; Pobills Escamots, los; Pobills Espanyols, los; Pobills del Groc, los; Pobills del Mosest, los; Pobills Nigrillos, los ; Pobills Reigs, los¹⁰.

2.3.3 A una característica personal:

Alemans¹¹, los.

⁴ Si considerem Manyana femení de Manyà, el renom ha passat primer per la feminització i després per la masculinització de l'introductor. També podria ser que Manyana fos una deformació d'Albanya, poble de l'Alt Empordà passat a Albanyana i d'aquí a Manyana.

⁵ Pensem que és hipocorístic de Margarita.

⁶ Pot venir de Txita, hipocorístic de Conxita.

⁷ Pot venir de Tiana hipocorístic de Sebastiana.

⁸ Alena és una variant d'Alina i aquest és hipocorístic d'Adelina i d'Alícia (DNP).

⁹ Pot ser masculinització de 'guixera' = terreny d'on s'extreu el guix o forn de guix.

¹⁰ Tots els introduïts pel mot Pobills són del S. XVII.

¹¹ Es deia a una família molt treballadora.

2.4 Altres variacions formals:

2.4.1 Afèresi:

Bellanes, lo; Biel, cal (de Gabriel>Grabiell>Biel); Candro, cal Candro; l'Asperança, lo; Candro Llauradó, cal(d'Alejandro pronunciat a la catalana¹²); Cioneta, ca la (de Concepció>Ció>Cioneta¹³); Cisco l'Harmano, lo; Cisquet de la Veva, lo (de Francisco); Don, cal (d'Odon); Donet, cal; Milans, cal (de Rodamilans¹⁴); Mingo, cal; Nastasi, cal (d'Anastasi).

2.4.2 Apòcope:

Ancarna, l' (d'Encarnació¹⁵); Anton dels rucs (d'Antoni); Tresa'l Cavallets, la (de Teresa); Pifa, lo (de Pifarré); Salo (de Salomó¹⁶).

2.4.3 Síncope:

Angelillo, l' (de nom i cognom); Brema, cal; Cicopulit, cal (de nom i renom); Collarg, cal (de substantiu i adjectiu); Cuquin, cal (de Joaquim); Faló Hospitalé (Possiblement de Rafael>Rafaeló>Faló); Manel Carté, lo; Mastany, cal (de substantiu i topònim); Míteles, lo (de verb i pronoms); Paco, cal (de Pataco).

2.4.4 Africatització de la "x"¹⁷:

Guertxet d'Aubesa, lo; Magi'l Txelo, cal; Munda'l Txatxa, la; Patxotxo, cal; Ramon Txollat; Txalat, cal; Txamarro, cal; Txamela, ca la; Txapetes; Txarleston, la; Txarpes, cal; Txarraira, la; Txatet del Biel, cal /lo; Txato de l'Avelina, lo; Txato del Biel, cal; Txato del Guelo; Txato del Mas; Txato Moliné; Txato'l Mastany, lo; Txato'l Minguella, lo; Txatxa, cal; Txatxo, cal; Txera, cal; Txerrin, cal; Txicó, cal; Txicotet, cal; Txilena; Txinel-la, ca la; Txipau, cal; Txiringa, lo; Txitet, cal; Txitxo, lo; Txolladó, cal; Txot, càl; Txot Farrereta; Txulip, cal; Txulo'l Bot, lo; Txurivit o Txirivit, cal; Txurrero, cal; Txutxet; Txutxo, cal.

2.4.5 Fragilitat vocals àtones¹⁸:

Alies del Campana l'/Alies Campané l'; Apotacari Güell, l'; Apotacari Janís, l'; Asbraserat, ca l'; Ascarré, ca l'; Asclafidó, ca l'; Ascolà, ca l'; Ascurçó, ca l'; Asidràs, ca l'; Asidro, ca l'; Aspardenyé Suret; Aspardenyé'l Mardino, l'; Aspardenyé/Aspardenyes Moretó; Aspluguetes, ca l'; Asquerria'l Cinto, l'; Astevet, l'; Astrany, ca l'; Aubisi ca l'; Audal del Cots, ca l'; Audal del Gall, ca l'; Audal del Quefe, ca l'; Aurelles, ca l'; Aussebiet, ca l'; Aussebio, ca l'; Bunic, cal; Bunic del Farré; Butirí, cal; Ascorretgé, cal; Cunill, cal; Falipa; Faliu,

¹² Aquests renoms evidencien la seva antiguitat car el seu naixement deu correspondre a l'època en què el poble català no sabia pronunciar la "j" castellana.

¹³ Cioneta, diminutiu de Ció, és d'abans d'aparèixer les "Conxites".

¹⁴ És cognom.

¹⁵ Amb la pronúncia pròpia de les terres de Ponent, és a dir fent 'a' la 'e' inicial.

¹⁶ Tot i que el DNP diu que és hipocòrístic de Simeóensem que pot ser apòcope de Salomó.

¹⁷ És evident que es dona per tractar-se de renoms d'una població situada dins el territori del parlar Nord-Occidental.

¹⁸ En aquest apartat hi trobem característiques pròpies del parlar Nord-Occidental, com la realització 'a' de les 'e' inicials i altres que són excepcions com les 'u' procedents de 'o'.

cal; Farran, cal; Farrantet, lo; Farré, cal; Farré de Tall, cal; Farrereta, cal; Francisco Carraté; Jaume de l'Aspluga, cal; Juan de Reus, lo; Juan del Carlos, cal; Juan del Cinto, lo; Juan del Mas, cal; Juan de la Bepalmàs, lo; Juan Fesol; Juan Llarg, lo/cal; Juanaco, cal; Juanet de l'Hort, cal; Juanet del Toni, cal; Juanet Marçal; Juanot del Gargori, cal; Jusep del Biel, lo; Jusep del Cinto, lo; Jusep del Jupa, cal; Jusep Rossa; Jusep/Bep de la Capella, lo; Jusepa; Jusepa'l Nadal, la; Jusepet de la Monja, lo; Jusepet del Farré, cal; Manull, cal (Possiblement de menull i aquest de menuell); Marea, cal (de Merea¹⁹); Maria Juanaco; Meletina, ca la (de Melitina); Padallàs, cal; Rico del Sinyorettes, cal; Sarrana/o, ca la/cal; Sarviana, la; Sinyorettes, cal; Tarroné, cal; Vuliana, lo.

2.4.6 Altres canvis:

Agambis/Gambis, cal (de gambes=cames); Bergés, cal (de Bergués); Brugent del Sant, lo (en lloc de burgent); Buligari, lo ('l Txatxa) (d'Olegari); Caraldo'l Ceba, lo (pronunciació a la catalana de Gerardo); Draps del Gargori, cal (per Gregori); Fideu, lo (de Fidel); Flaüta Pobre, lo; Flaüta, cal (per flauta); Fracés Marino (per Francesc); Guall-lla, cal; Guelo, cal (de Quel-lo); Guterris, cal (deformació de Gutiérrez); López, cal; Maigí, cal; Maignet, cal; Menequildo, lo (d'Hermenegildo); Paigés del Bardia, cal; Paigés del Paco, cal; Quena, la (hipocorístic d'Eugènia); Sonya²⁰; Tecla Coixo; Vasques, cal (pronunciació a la catalana de Vázquez).

¹⁹ Ho hem trobat documentat així al S. XVIII.

²⁰ Pot ser una variació dialectal de sonye, ganas de dormir. DCVB.